Historische Arubaan Garibaldi: de 'lange' legende

Een van de markantste figuren uit de jonge geschiedenis van Aruba is Garibaldi Cephas 'Ba' Helder. Veel Arubanen kennen hem uit het boekje 'Aruba in oude ansichten' van historicus Johan Hartog: een reus van een man met strooien hoed poserend achter een zwaarbeladen houten kruiwagen vol bananentrossen. Hij werd als slaaf geboren in 1861 en stierf in 1939 door een fataal verkeersongeluk voor het Aruba Numismatic Museum (muntenmuseum), als eerste slachtoffer dat op het eiland door een auto om het leven kwam.

Door Polly Brante en Raúl Henriquez

Over Garibaldi doen talrijke verhalen de ronde, waarvan enkele min of meer vaststaan. Sommige vertellingen lijken echter eerder toe te schrijven aan de rijke fantasie van verre nazaten en beginnen te lijken op een legende. Dat komt ook doordat de familie een groot aantal leden kent – 'Ba' had zover bekend met drie vrouwen een relatie in zijn leven – met telgen in de verste uithoeken van de Verenigde Staten. Onlangs was er een familiereünie waarbij de 'reus' in het middelpunt van de belangstelling stond. Iedereen droeg er T-shirts met een afbeelding van hem erop.

"Niets komt met elkaar overeen", meent Magda Helder, een kleindochter van Garibaldi. "Volgens mijn vader, een van Garibaldi's zonen, werd hij door Nederland naar Aruba gestuurd om er de post te gaan bezorgen. Hij zou betaald worden in gouden dukaten. Vandaar ook dat hij zich waarschijnlijk een duur hemd kon aanschaffen, zoals op de foto te zien is. In die tijd droeg iedereen nog kleding die gemaakt was van oude maïszakken. Maar ik weet niet of dit verhaal van mijn vader dicht bij de waarheid ligt."
Anders is de vertelling van historicus en antropoloog Luc Alofs die het slavenregister onderzocht dat op Aruba is samengesteld, vlak na de afschaffing van de slavernij in september 1862. Iedereen die na die datum uit een slavenmoeder ter wereld kwam, werd niet meer als slaaf gekenmerkt. "Garibaldi werd volgens het slavenregister op 25 september 1861 op Aruba geboren en werd daardoor een van de laatste personen van Aruba die er als slaaf werd geboren", motiveert Alofs.

Garibaldi bracht zijn leven door in het vissersdorp Rancho. Historisch gezien was dit de buurt waar veel slaven woonden. Aruba kende een milde vorm van slavernij, voornamelijk stadsslavernij. Meer dan de helft van de ongeveer 500 slaven woonde in Oranjestad en oefenden daar een beroep uit. Na de emancipatie gingen de meeste vaak door met hetzelfde leven en beroep als voor de afschaffing van de slavernij.

Op dezelfde plek tussen de Havenstraat en de Schelpstraat in Playa woont nu nog steeds zijn kleinzoon Genaro Helder. "Garibaldi liep altijd met een kruiwagen met spullen rond omdat er toen nog geen wagens waren", vertelt hij. "Ook was hij lader en losser in de haven die toen nog vanuit huis te zien was. Hij droeg vanwege zijn grote lengte ook vrouwen door het water naar de kant, omdat niet alle boten tot aan het vasteland konden komen."

Een opmerkelijk verhaal dat Genaro zich uit overlevering weet te herinneren is de weddenschap die Garibaldi destijds afsloot met de gouverneur van Aruba. "Toen rond de tijd van de Eerste Wereldoorlog bekend werd dat koningin Wilhelmina Aruba met een oorlogsschip zou aandoen, beweerde Garibaldi tegen gouverneur Quast dat hij de eerste zou zijn die haar een hand zou geven. Dat gebeurde natuurlijk ook want door zijn lengte werd hij vaak gevraagd om vrouwen van boten naar de kant te dragen."

Opmerkelijk aan het verhaal van kleinzoon Genaro is dat in geen enkel officieel document is terug te vinden dat koningin Wilhelmina ooit een bezoek aan Aruba bracht. Bovendien had Aruba indertijd geen gouverneur maar een gezaghebber, en die Jan Frederik 'Frits' Quast werd pas na de WOI gezaghebber van Aruba. Maar Genaro pretendeert dan ook helemaal niet de waarheid in pacht te hebben. "Ik vertel wat ik van horen zeggen heb." Hij is er wel van overtuigd dat Garibaldi geen slaaf was geweest, maar dat heeft eerder met zijn interpretatie van het begrip slaaf te maken. Garibaldi was weliswaar als slaaf geboren maar was dat tijdens het merendeel van zijn leven niet echt meer, omdat de slavernij al een jaar na zijn geboorte werd afgeschaft.

Kleindochter Magda Helder hecht het grootste geloof aan de verhalen van mensen die hem in levende lijve hebben gekend. Met twee 'ooggetuigen' heeft zij gesprekken gehad over Garibaldi: Harry Wever die nog steeds leeft, en de intussen overleden tandarts Gustavo Oduber. "Garibaldi liep elke dag een vaste route waarbij hij fruit bezorgde. Hij haalde de vruchten op bij de Toren Willem III en ging daarna via de omgeving van Censo en de locatie waar nu de stadsbibliotheek is door naar de Havenstraat. Hij kreeg ook post mee van de barkjes die hij ronddeelde bij de bevolking.

Genaro Helder, kleinzoon van Garibaldi in het huis aan de Havenstraat, op dezelfde locatie waar ook Garibaldi heeft gewoond. Op de achtergrond familiefoto's. Rechtsboven hangt een foto aan de muur van Genaro op jongere leeftijd.

De route van Garibaldi eindigde in de Havenstraat bij het huis van de familie Oduber, wat nu restaurant Chez Mathilde is. Daar werd hij dikwijls opgewacht door de toen jonge Gustavo Oduber. Die bang voor Garibaldi was, maar wist dat hij altijd een snoepje van hem toegestopt kreeg."

Dat mensen soms op hun hoede waren voor Garibaldi of zelfs bang, zoals 'ooggetuige' Harry Wever in een gesprek aan Magda Helder vertelde, zou te maken hebben met diens lengte en zware stem. Nog steeds staat de familie Helder daarom bekend. "Ook bij verwanten die zich nu in de Verenigde Staten bevinden, kom je dat tegen", bevestigt Ruby Lyskowinski. Zij was onlangs op Aruba voor een reünie van de Helder-familie. Haar moeder Margot Helder – de vierde dochter van Garibaldi – trouwde met een Amerikaanse marinier die ten tijde van de Tweede Wereldoorlog gelegerd was in een van de barakken in de haven van Aruba.

Garibaldi; de legende

Het huis van Garibaldi in de huidige staat in de Havenstraat.

Volgens de zus van Magda, Miriam Helder, was Garibaldi behalve postbode ook nieuwsomroeper en klokkenluider. “Als er bijvoorbeeld een lid van het Koninklijk Huis werd geboren, ging hij het gehele eiland rond om dat om te roepen.” Vanwege deze functie en die van postbode avant la lettre, heeft Miriam het idee opgevat om op Aruba een straat naar hem te laten vernoemen. “De Weststraat zou bijvoorbeeld een goede kandidaat kunnen zijn. De naam van de straat zegt toch niet zoveel en de weg ligt vlakbij de plek waar Garibaldi woonde, werkte. Ook is het de straat waar hij kwam te overlijden.” De commissie bij de Dienst Openbare Werken (DOW), die er over gaat, heeft nog niet gereageerd op dit verzoek. Een paar jaar geleden, toen Aruba het 100-jarig bestaan van het postkantoor vierde, werd ook al geopperd om een straat naar hem te vernoemen. Dat was ook omdat een zoon van Garibaldi, Gervasio Helder, wel veertig jaar als postbode op het eiland had gewerkt.

In 1939 kwam Garibaldi op tragische wijze om het leven. Kleinzoon Genaro vertelt dat Garibaldi na zijn werk aan het uitrusten was tegen de muur van het toenmalige DOW-gebouw, waar nu het busstation en het muntenmuseum staan, toen hij aangereden werd door een van de weinige auto’s die het eiland toen rijk was. Garibaldi was op slag dood.
Doordat hij zo een grote familie achterliet en vooral ook door de foto die van Garibaldi is gemaakt, is Garibaldi eigenlijk een beetje door blijven leven. In de loop der jaren zijn de verhalen die over hem bestaan steeds een beetje groter geworden. Intussen zijn de mensen die hem echt gekend hebben en dus de verhalen zouden kunnen verifiëren, al bijna uitgestorven. De foto heeft als inspiratie gediend voor een schilderij. Kunstenaar Roy Richardson, een achterkleinkind van Garibaldi, schilderde Garibaldi met zijn met bananen gevulde kruiwagen. Richardon gaf het schilderij, wat zover bekend het laatste werk was dat hij voor zijn dood in 2006 voltooide, aan zijn Amerikaanse nicht Ruby. Ruby wil het schilderij na haar dood schenken aan museum Fort Zoutman.

Niemand weet waar de naam Garibaldi vandaan komt. Op Aruba is deze Italiaanse naam in ieder geval niet gebruikelijk. Ook is het niet bekend of de familie Helder historisch gezien een Italiaanse link heeft. Toepasselijk lijkt het echter wel voor onze Arubaanse Garibaldi dat hij dezelfde naam draagt als de Italiaanse vrijheidsstrijder Guiseppe Garibaldi. Ook een opvallende man met een grote invloed op zijn omgeving.

Het schilderij dat Roy Richardson aan de hand van de foto van zijn overgrootvader Garibaldi maakte.